

InfoMigjorn

Butlletí digital
sobre llengua
catalana

Núm. 1.365

27 de febrer del 2018

SUMARI

- 1 Josep V. Font ► A propòsit d'*Els parlars valencians*
- 2 Albert Pla Nualart ► Una bona guia per a la nova normativa
- 3 David Paloma ► La guia que guia
- 4 David Vila i Ros ► Dibuixar la llengua
- 5 Sebastià Bennasar ► Enric Gomà proposa de fumigar 92 paraules catalanes que contaminen la llengua 'normal'
- 6 Jordi Badia i Pujol ► Deu llibres (i alguna sorpresa) per a saber qui era Pompeu Fabra
- 7 Jaume Vidal ► Diccionari en imatges de Fabra
- 8 Terminàlia ► Sumari del número 16 (desembre 2017)
- 9 Enllaços

InfoMigjorn és un butlletí setmanal que recull informacions d'actualitat sobre llengua catalana.

ISSN 2462-7003 Elaborat i distribuït per la Xarxa de Mots

Subscripcions: <http://migjorn.cat/alta.php> Adreça de contacte: infomigjorn@migjorn.cat   @InfoMigjorn

1 A propòsit d'*Els parlars valencians*

Josep V. Font

Els parlars valencians

Vicent Beltran Calvo

Carles Segura-Llopes

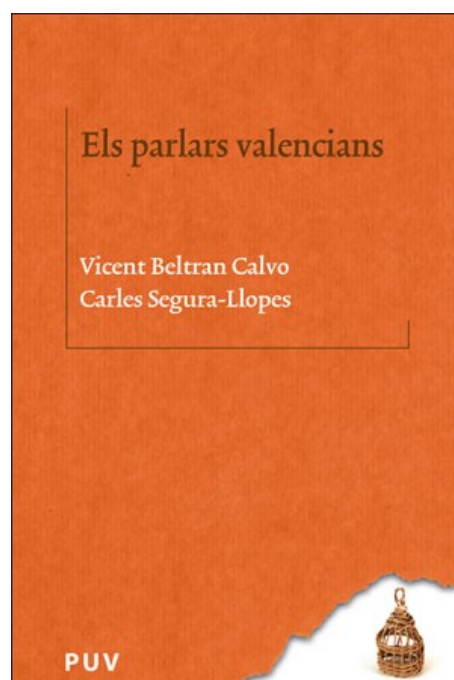
[Publicacions de la Universitat de València](#), 2017

396 pàgines

24,00 euros

Dimarts 13 de febrer, vaig assistir a la presentació del llibre *Els parlars valencians*, a la Universitat Jaume I de Castelló. Els autors, Vicent Beltran i Carles Segura, anaren desgranant les característiques de l'obra, ara l'un ara l'altre, en una alternança que donava més amenitat a una exposició alhora rigorosa i apassionada. Després vaig comprar el llibre i, a casa, m'hi vaig capbussar.

La primera qüestió que ens podríem posar és el perquè del títol: per què *Els parlars valencians* i no *El valencià*, per exemple. Els autors no s'amaguen amb subterfugis i encaren la qüestió des de les primeres pàgines. *Valencià* és, sens dubte, el nom que donen els parlants a l'idioma propi, independentment de la seua varietat, i *valencià* és també el nom que li dóna l'Estatut d'Autonomia. Però, des del punt de vista dialectològic, en el català occidental s'hi distingeixen tres grans blocs, no homogenis, que es dilueixen successivament l'un en l'altre –nord-occidental, tortosí i valencià–, i una quarta part del territori catalanoparlant valencià (cinc comarques incompletes) s'inclou en el tortosí. El títol del llibre, doncs, defuig la contradicció, alhora que homenatja *Els parlars catalans* de Joan Veny, obra i autor de referència obligada. Això no obstant, el llibre no renuncia en cap moment a la denominació popular i oficial de la llengua, com no evita mai d'explicitar-ne, des de la primera frase fins a la darrera, la catalanitat i la unitat bàsica. Vegem, si no, aquesta afirmació, extreta de la primera pàgina de la introducció: "Els fenòmens lingüístics no es frenen en la divisió política de les comunitats autònomes o els estats. [...] Així serà com conclourem que el *valencià* és una denominació que no es fonamenta en cap tret lingüístic. No hi

ha cap paraula, cap so, cap morfema o cap construcció que siguen només valencians i que alhora abracen tot el valencià.”

L'obra és extraordinàriament ambiciosa. A més d'un buidatge exhaustiu, fins allà on això és possible, dels treballs publicats, els autors han fet enquestes en més de dues-centes cinquanta localitats valencianes repartides per tot el territori. Els requisits per als enquestats no eren fàcils de complir: ser major de setanta anys i tindre els quatre avis valencianoparlants de la mateixa localitat. El resultat, ho avance ja, és altament satisfactori; deixant de banda la modèstia, m'he erigit en examinador i m'he entretingut a comprovar cas per cas les característiques dels llocs que conec: les han encertades totes.

La primera part del llibre comença amb una passada “a vista d'ocell” sobre el territori, de nord a sud, comentant lleugerament alguns trets lingüístics valencians i els canvis graduals que s'hi observen. Després dóna una visió històrica del valencià, les seues denominacions (*romanç, català, valencià*), les característiques que ja s'entreveuen en el valencià antic, l'aparició de divergències dialectals en la llengua, els parlars “de frontera” (tant els valencians més influïts per castellans, aragonesos o murcians com els casos contraris), les aportacions puntuals i quasi anecdòtiques d'altres llengües en àmbits reduïts (gal·licismes d'emigrants a Algèria, anglicismes de la construcció, mots genovesos de l'Illa Plana...), la relació amb l'estàndard, etc.

A partir d'ací, els autors entren a fons en els detalls. En la segona part, divideixen el territori en cinc grans blocs i en descriuen les característiques. Els blocs són tortosí, septentrional, central, meridional (dins el qual se subdivideix el mallorquí) i alacantí. En cada bloc s'expliquen els trets fonètics, morfològics i lèxics que l'identifiquen i, com que aquests conjunts no són uniformes, es detallen totes les “desviacions” d'aquest hipotètic model.

Finalment, la tercera part és una descripció dels parlars valencians, també destriant la fonètica, la morfosintaxi i el lèxic.

El llibre acaba amb un annex esplèndid: 57 mapes que mostren, amb claredat meridiana, que se sol dir, l'àrea de distribució de les variants més significatives.

Fins ací una mera descripció del contingut. Però l'obra suscita abundants qüestions que convé abordar amb calma; com que l'espai és limitat, només tractaré les que més em preocupen, amb què, en certa manera, faré allò que sempre he dit als alumnes que no s'ha de fer: prendré el text com a pretext.

La primera és la unitat indiscutible del català, però, havent-la comentada més amunt, ara podem obviar-la. Tan sols reproduiré un fragment de les conclusi-

ons (p. 319): “A grans trets, tot allò que en general s’ha considerat representatiu, exclusiu o propi del valencià, o bé ocupa només una part del territori, o bé s’estén amb major o menor fortuna cap al nord, més enllà del Sénia, o devers la banda insular. Paral·lelament, un bon feix de característiques que s’han considerat com a pròpies de la resta de parlars catalans, presenten una continuïtat geogràfica a les comarques septentrionals valencianes i ben sovint reapareixen més cap al sud i, fins i tot, algunes d’elles prenen volada a l’extrem meridional de la llengua.”

La segona qüestió és sobre la pretensió del llibre. Amb el requisit tan exigent que comentàvem adés (majors de setanta anys, etcètera) es pretén assegurar una certa “genuïtat”, com una major immunitat a la contaminació. No ho qüestione, supose que s’ha de fer així i ho done per bo. Però és important de recordar que qualsevol valencià de setanta anys, per més generacions catalanoparlants que l’hagen precedit, està alfabetitzat només en castellà, llegeix premsa només en castellà i escolta la ràdio i veu la televisió només en castellà. Més encara: si passa àmpliament dels setanta és probable que cada dia reba l’assistència d’una sud-americana o una romanesa, amb les quals parlarà, evidentment, en castellà. El resultat d’aquesta enquesta serà, si es treballa bé (i estic convençut que és el cas present), una aproximació al valencià de fa quaranta, cinquanta o seixanta anys, allò que podríem anomenar “valencià tradicional”, però no al valencià “real” de l’actualitat. Tampoc al valencià “real” de les persones enquestades. Intentaré expressar-me més clarament amb exemples. Els enquestats del meu poble, la Vall d’Uixó, diuen que portar algú al muscle és portar-lo “a la jaganta”. Així és com ho vaig aprendre jo també; per tant, res a objectar, si no fóra que fa més de vint anys que no he sentit a ningú dir espontàniament aquesta expressió; a hores d’ara, estic segur que els mateixos informants dirien més prompte “a hombros”. Anàlogament, quan designen el fruit com “meló d’Alger” no hi puc estar més d’acord, però vaig al mercat i observe, fa anys, que poques vegades, compradors i venedors, joves i vells, diuen altra cosa que “sandía”. Quan demanes a l’enquestat que diga el nom d’un objecte “en valencià”, s’obliga a recordar com ho deia abans, perquè al present, i sense ser-ne conscient, probablement ho diu d’una altra manera. Una cosa semblant ocorre amb el gall dindi. Com observen agudament els autors del llibre, els meus veïns vells, quan veuen l’animal sencer, amb plomes i tot, en diuen generalment “tito” i reserven la forma “titot” per a la fraseologia, però la carn la compren de “pavo”. I quants anys fa que no veuen un “tito” sencer, amb plomes?

Ací crec que vénen a tomb dos exemples personals. A l’ebenisteria de mon pare vaig aprendre el nom valencià de moltíssimes coses que els ebenistes i els

fusters d'ara solen dir en castellà. Els mateixos ebenistes que deien “vernís” i “envernissar” (d'ells ho vaig aprendre jo!) ara, per a sorpresa meua, sempre diuen “barnís” i “barnissar”. El segon exemple és que, de xiquets, ma mare ens insistia que això de “espatarrar” era de molt mal gust, es deia “escarramar”. Passats molts anys, durant una de les infinites discussions lingüístiques a què som tan aficionats els valencians, vaig demanar el veredict de ma mare com a argument d'autoritat: “Mare, com es diu seure amb les cames obertes?” “Espatarrar-se”, em va dir.

El dialectòleg cerca la diferència i obvia les coincidències, de manera que una obra com la que comentem podria crear la sensació que això del valencià és un desgavell, que no hi ha manera d'entendre's amb tanta diversitat. Per exemple, si llegim (p. 44) que un dels trets valencians que ja s'observen al segle XV és l'“obertura de la e àtona provinent sobretot d'una e oberta: *llançol*, *tarròs*, *Micalet*, *Viçantet*, etc.”, podem passar per alt que aquests exemples són quasi tots els que presenten el fenomen, ja que l'habitual és tancar la e: *verd*, *mel*, *pèl*, *cel*, *peu* i *preu*, per dir-ne uns pocs, fan *verdor*, *melós*, *pelut*, *celestial*, *peuet* i *preuar*, respectivament, i no *vardor*, *malós*, etc. Beltran i Segura ja van advertir ben oportunament en la presentació de Castelló que el vuitanta o noranta per cent de les característiques lingüístiques són comunes a tots els parlars valencians, per això tothom diu ulls, nas, boca, cara, mans, dits, peus, etc. Al llibre també ho remarquen, perquè no fer-ho podria dur el lector a confusió. Per això, després de confessar-me un apassionat de la dialectologia, em demane fins a quin punt són oportunes les hores que els nostres alumnes de secundària destinen a aprendre els dialectes catalans. A mi, ni a l'escola ni a l'institut no em van ensenyar mai que el castellà tingués dialectes dignes de ser ensenyats: els meus professors anaven per la unitat, que és el que interessava, i em recordaven tothora que aquell idioma el parlaven tants i tants milions de persones.

I acabem d'entrar en la darrera qüestió que volia comentar: els dialectes i l'estàndard. És un tema ben present en les planes del llibre. Hom diu a la introducció (p. 14): “Amb aquest treball també volem participar en l'establiment i consolidació de la varietat estàndard del català al País Valencià. Una societat moderna exigeix comptar amb un model de llengua estàndard adequat per a desplegar-se com cal.” I, més avant (p. 84): “Sovint s'ha esgrimit que un model estàndard polimorf que accepta determinades formes habituals en els grans dialectes del català pot afavorir la identificació del parlant amb aquest model i fomentar l'ús i l'acceptació del català formal. Alhora, com a arma de doble tall, pot convertir-se en un obstacle per a la unitat de la llengua. El debat és antic i encara té plena vigència; i potser aquest estat perpetu de discussió no ajuda gaire a resoldre'l. I

no oblidem pas que la problemàtica central no es troba en aquest debat, sinó en la imperiosa urgència d'augmentar l'ús de la llengua.”

Quina és la proposta concreta dels autors? “Fets, no paraules”, exigeix el refrany, i els autors responen amb fets, amb un valencià elegant que lliga el present amb el passat i que és alhora un català correctíssim.

Com a resum i conclusió, no repetiré els nombrosos elogis que han rebut, en articles de premsa i blogs, aquestes 395 pàgines ben farcides d'informació: els subscriu un per un i considere ben esmerçats els 24 euros que costa el llibre.

2 Una bona guia per a la nova normativa

Albert Pla Nualart

Ara, 05/01/2018

https://llegim.ara.cat/opinio/bona-guia-nova-normativa_0_1937806230.html

Mentre esperem que l'IEC publiqui aquest 2018 una *Gramàtica essencial* que faci més digerible la *Gramàtica de la llengua catalana* (GIEC), els que voldríeu clavar queixalada a la GIEC i no sabeu com fer-ho disposeu des del juliol, en [versió paper](#) i [digital](#), de *La nova normativa de l'Institut d'Estudis Catalans. Guia pràctica* de Jordi Ginebra (Publicacions URV).

Ginebra –un gran especialista en l'obra de Fabra– no parla en nom de l'IEC ni el representa i potser per això és capaç d'explicar de manera clara i directa què canvia en la nova norma (incloent-hi la nova ortografia) respecte a l'antiga, i què continua igual, malgrat que s'esperaven canvis. L'esforç de síntesi és notable: 1.600 pàgines es condensen en 118. Ara bé, no voldria enganyar el lector: demanen una certa base lingüística. És un nivell divulgatiu més apte per als iniciats que per als totalment neòfits.

Com que vol ser pràctica –i no pas polèmica–, la guia opta per no fer una avaluació crítica de la GIEC. No és fàcil per a Ginebra, que en l'intent de fer més ordenat i simple el que és confús i complex no pot evitar evidenciar inconsistències terminològiques de la nova gramàtica (per exemple, la desconcertant polisèmia de l'expressió “registres més formals”). Però la guia va més enllà en l'intent de simplificar. Amb un reduccionisme que no és clar que la GIEC comparteixi, considera que tot el que no és formal no és estàndard i que la normativa només pot tenir com a objecte l'estàndard (els registres formals). Per tant, i “per comoditat expositiva”, qualifica de *correcte* o *incorrecte* tot el que la GIEC

considera adequat o inadequat als registres formals. Una frase com “L’han obligat a que hi renunciï”, que per a la GIEC és habitual en els registres informals (però s’evita en els formals), passa a ser *incorrecta* en aquesta guia.

Però aquest *incorrecta* és tan còmode com perillós. Per exemple, el corrector d’una sèrie que es troba la frase en un diàleg informal ha de tenir clar que –per *incorrecta* que sigui– no l’ha de corregir: és del tot adequada al registre del diàleg.

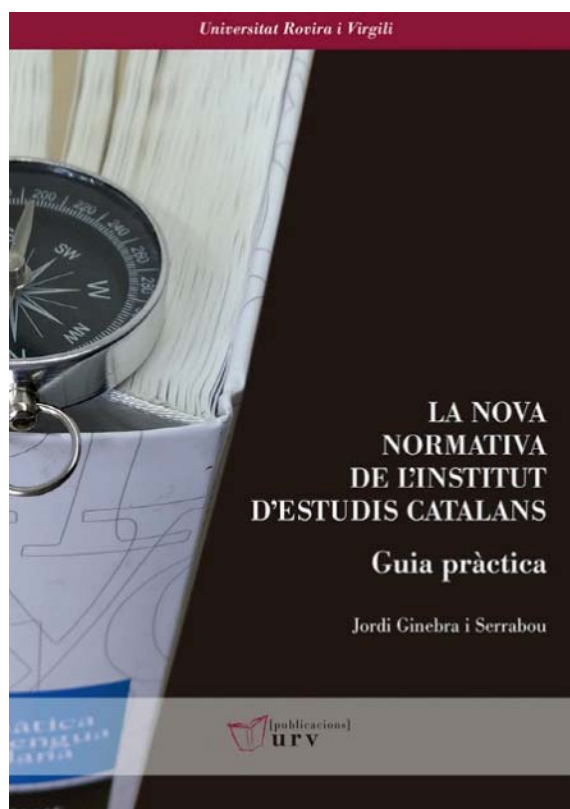
La nova normativa de l’Institut d’Estudis Catalans. Guia pràctica.

Jordi Ginebra i Serrabou

Tarragona: Publicacions de la Universitat
Rovira i Virgili, 2017

116 pàgines

16,00 euros

3 La guia que guia

David Paloma

El Punt Avui Cultura, 21/01/2018

<http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/-/1315772-la-guia-que-guia.html>

L’única guia que de debò guia sobre la nova normativa gramatical (2016) i ortogràfica (2017) de l’Institut d’Estudis Catalans és obra de Jordi Ginebra. L’autor presenta cent punts en relació amb els quals hi ha novetats i vint-i-cinc punts que no han canviat. La manera de fer-ho és ben simple: títol del fenomen i els exemples imprescindibles; si s’escau, només un. I, de tant en tant, alguna nota.

En el primer cas, el de les “construccions, trets i usos admesos en la GIEC [gramàtica de l’Institut] que fins ara estaven oficialment condemnats”, els exem-

ples de noves admissions s'acompanyen de la frase "També continua sent correcte", amb l'exemple o els exemples corresponents, i un repertori escollit d'abreviacions. En el cas dels punts que no han canviat, "i que certs autors o sectors preveïen que podrien canviar, perquè han estat tema de debat en els últims anys", la fórmula és similar: exemples correctes i solució incorrecta.

Ginebra hi afegeix un capítol miscel·lani de cinquanta punts, amb informació nova, aclariments i aspectes poc resolts, i un altre de deu punts sobre ortografia. L'autor aconsegueix el que es proposa: ajudar a aplicar els preceptes i orientacions de la gramàtica i de l'ortografia.

Són de lectura imprescindible la mateixa introducció, gairebé servida com a unitat docent, i un apèndix necessari de termes i conceptes gramaticals a què convé recórrer quan el títol del fenomen pugui ser un obstacle: "verb causatiu", "relativa lliure", "oració quasirelativa deòntica"...

Per què la guia utilitza les expressions *correcte* i *incorrecte*, quan la gramàtica ja no les promou? L'autor diu que és per comoditat expositiva. *Correcte* significa "adequat a la llengua estàndard" i *incorrecte*, "inadequat". Jo hi afegiria un argument d'eficiència de comprensió. El lector ja sap què amaguen les etiquetes de la (in)correcció, però potser li feien fer una ganyota les indicacions "més corrent i preferible", "tendència en...", "propi dels registres formals", etcètera. Aquesta guia el reconciliarà amb la llengua.

4 Dibuixar la llengua

David Vila i Ros

Llengua Nacional, núm. 101, 4t trimestre 2017

<http://davidvilairos.blogspot.com/2017/12/dibuixar-la-llengua.html>

Hi ha llibres que no em puc estar de recomanar. *La llengua dibuixada*, de l'Enric Larreula, n'és un. L'Enric ha estat professor de català. I cantant. L'Enric és escriptor, dibuixant i activista lingüístic. Però l'Enric és, sobretot, un apassionat de la llengua catalana. De fet, m'atreveixo a dir que és un apassionat, a seques. Perquè en tot allò que crea hi posa una passió absoluta. Quin sentiment tindria, sinó? Amb una visió perfectament lúcida de l'entorn i una capacitat genuïna per extreure'n els detalls més essencials, les reflexions de caire lingüístic que ha reflectit en acudits gràfics des de mitjans dels setanta són una peça im-

prescindible per entendre el camí que ha fet la llengua des del final (teòric) del franquisme. I aquests acudits són, precisament, el punt de partida –l'excusa, si m'ho permeteu– d'aquest llibre, un llibre que ens convida a fer un viatge que ens ha de menar a una Ítaca que encara ens queda massa lluny.

La llengua dibuixada.

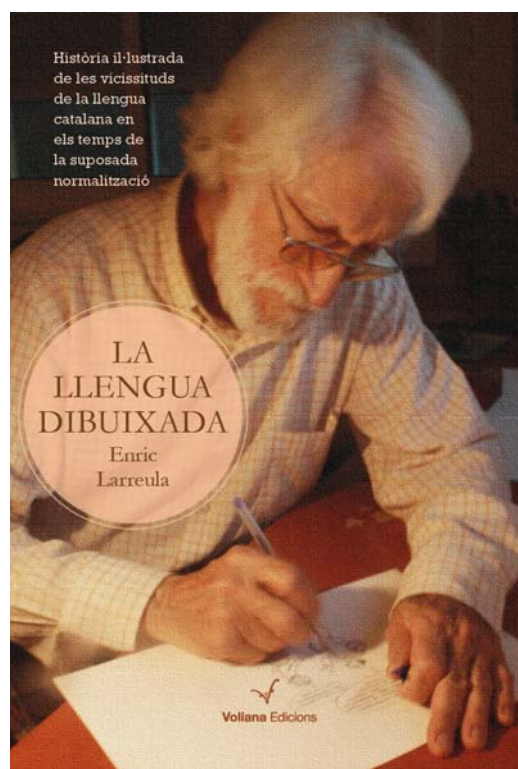
Història il·lustrada de les vicissituds de la llengua catalana en els temps de la suposada normalització

Enric Larreula

Argentona: Voliana Edicions, 2017

92 pàgines

16,00 euros

El rebuig a la normalització del català per part dels fidels al règim però també d'alguns sectors suposadament progressistes, la fal·làcia de la imposició de la llengua pròpia, la trampa del bilingüisme, els intents d'esquartermament territorial, el cofoisme lingüístic o el discurs de la fractura social són algunes de les problemàtiques que l'Enric va denunciar, amb la ironia que el caracteritza, des de les pàgines del butlletí de la Delegació d'Ensenyament Català d'Òmnium Cultural entre els anys 1976 i 1984. El reflex d'una època? Sens dubte. Però d'una època que continua. I és que, més de trenta anys després, l'Enric va decidir reprendre les il·lustracions per denunciar de nou –i ridiculitzar de nou, fent servir les seves paraules– la persistència d'unes creences i d'uns prejudicis que ens estan abocant, cada cop d'una manera més diàfana, a la substitució lingüística. Cap on anem, si no, tenint en compte que totes les forces polítiques del Principat aposten pel bilingüisme oficial en aquesta República Catalana que volem construir?

L'Enric ens dibuixa la llengua i ens en dibuixa els parlants, amb complexos, febleses i pors. Els ingredients imprescindibles per a la baixa autoestima. Però també ens fa una picada d'ullet. Això depèn de nosaltres, ens diu amb aquella mirada múrria plena de saviesa. De nosaltres. Necessitem un estat que faci que el català esdevingui la llengua comuna de tots els catalans, vinguin d'on vinguin i parlin el que parlin. I necessitem desfer-nos d'aquella estaca que ens

manté fermats a la submissió lingüística, aprenent a fer servir el català en qualsevol situació i amb plena comoditat. *La llengua dibuixada* és una invitació a la normalitat. Acceptem-la.

Vegeu també [La llengua dibuixada](#), de Teresa Costa-Gramunt (*Eix Diari*, 27/12/2017)

► Il·lustració d'Enric Larreula (*La llengua dibuixada*)

5 Enric Gomà proposa de fumigar 92 paraules catalanes que contaminen la llengua ‘normal’

Sebastià Bennasar

VilaWeb, 21/02/2018

<https://www.vilaweb.cat/noticies/enric-goma-proposa-fumigar-92-paraules-catalanes-que-contaminen-la-llengua-normal/>

En tota llengua, i per a cada parlant, hi ha paraules que fan molta ràbia. Cadascú té les seves preferides, però són poques les persones que hi han dedicat un temps de reflexió. Enric Gomà (Barcelona, 1963) acaba de publicar *Control de plagues*, un llibre que porta l'explícit subtítol de *92 paraules catalanes per fumigar*. L'ha publicat a Pòrtic amb dibuixos de Marc Torrent. Amb el llibre, vol recuperar mots perfectament correctes i normals del dialecte barceloní que han estat substituïts per uns altres que també són correctes però que en molts casos són calcs del castellà, substitucions dialectals o ultracorreccions que xoquen quan s'empren en el dia a dia.

“Pretenia que ens adonéssim que hem canviat el lèxic per expressions que no són correctes en el context de l'ús que han de tenir. És a dir, poden ser paraules perfectament acceptades i que apareixen al diccionari, però que en la parla normal grinyolen. En tinc una llista que passa de les 300 i vaig triar les 92 que donaven joc, que són les més flagrants i que feia temps que portava de cap.”

Gomà explica que aquestes paraules que ell proposa de fumigar han envaït la llengua dels parlants. “En el 98% dels casos trobem aquests usos contaminats en la llengua col·loquial, la que no serveix per fer discursos, la que fem servir per a anar a comprar cremalleres, per a renyar el fill o per a anar a comprar. És aquesta la llengua que ha patit una mena de mutació lèxica que en molts casos no és justificable.” Segons l'autor de *Control de plagues* “ara tenim la mania de voler parlar el màxim de bé i de genuí possible i en aquesta recerca hem fet disbarats ben grans, perquè no cal tornar a l'estat dels avis i dels seus nombrosos barbarismes, basta el sentit comú”.

En el pròleg, Gomà reconeix deutes amb obres com *El bilingüisme mata*, de Pau Vidal, i afirma que “per desgràcia el lèxic català gairebé sempre gira en una mateixa direcció, com uns cavallets de fira: la del calc i l'empobriment. Els asseguro que no sóc apocalíptic, sinó només descriptiu i, vull creure-ho, propositiu.”

És en aquest sentit que ens explica: “Crec que amb llibres com el meu és força complicat influir en la societat, però sí que voldria influir en els catalans que escriuen als mitjans de comunicació. Això hauria de ser menys complicat i en canvi el resultat és exponencial. Escriure és triar acuradament cada paraula, o hauria

de ser això, i que aquesta sigui a la vegada expressiva, i natural i orgànica. El senyor que repara cotxes parla com li va bé, però qui escriu per a un programa de ràdio l'hem d'influir, perquè el seu producte està pensat per a tots, el que escrius pot arribar a 400.000 o 800.000 persones i es pot influir en com parlen.”

Per això Gomà recupera el concepte del català normal i explica en el pròleg que “seria aquell que reconeixem com a comú, corrent, espontani, freqüent, sense afectacions innecessàries, pedants, rebuscades. És el català que en termes acientífics es coneix com el català de tota la vida. El dels pares i els oncles, el de la infantesa i la joventut, el d'abans de TV3, dels Jocs Olímpics, del concert de Bruce Springsteen”.

I posa un exemple: “Vaig escriure una sèrie per a TV3 i vaig posar que la gent tenia maldecaps i no problemes. Així és com ho hem dit sempre de forma col·loquial. Aquella sèrie la va veure molta gent i potser vaig influir en la recuperació de la paraula. Per tant, si influeixo en els redactors i els guionistes i a partir d'aquí ells fan la feina i ho escampen, ja n'estic prou content.”

Per a Gomà, “la llengua canvia contínuament i, com a filòlegs o com a parlants encuriosits, ens hem de preguntar per què canvia i per quines pressions. Hi ha una carta de Joan Coromines a Joan Sales del 1959 en què li demana, com ho dèiem, això, abans de la guerra? Doncs jo també en pregunto com ho dèiem abans. Tinc 54 anys i m'ho pregunto sovint. Per exemple, per què diem *assolir* si sempre havíem dit *aconseguir*? Doncs és una hipercorrecció dels anys vuitanta que va fer forat i ara te la trobes a tot arreu”.

L'autor de *Control de plagues* explica que “en trenta anys, el català ha canviat força pels mitjans de comunicació que han tingut un pes important. En general han fet molt bé, encara que també han provocat alguna distorsió. Hi ha hagut molts canvis molt positius i els negatius no són per culpa dels mitjans sinó per culpa dels catalans. Ens han venut la idea que hem de parlar com un presentador, i és del tot absurda, aquests senyors diuen *finalitzar* i nosaltres no ho hem de dir, no hem de fer coses estranyes”.

És per això que el volum se centra “en el català natural i corrent” de Gomà, “que és el barcelonès, el català que es parla des de Vilanova fins a Mataró i Sabadell i Terrassa. El que és estrany és veure que es produeix a la vegada una barreja de dialectes, calcs del castellà i ultracorreccions, això per a mi és negatiu i és el que denuncio en el llibre. Mira, per exemple, els anys setanta, quan va morir Franco, molta gent d'aquí va començar a dir *ací* perquè els valencians ho deien. Però això els barcelonins no ho dèiem, com a mínim no ho hem dit mai el segle XX. I després hi ha molts de calcs del castellà que també

se'ns colen a través de paraules freqüents o naturals en altres dialectes. Un exemple és la *peresa*, ben present a Lleida, Tortosa o Castelló, però nosaltres sempre hem dit *mandra* i els més joves diuen *em fa pal*. Molts pensaran que el que fem és una substitució dialectal, quan el que fem és un calc del castellà.”

Pel que fa a les paraules, en trobarem moltes i molt variades. Des de l'*afilador*, que ha substituït el tradicional *esmolet*, el *digerir* que ha substituït el *pair* o *ultimar*, que ha contaminat el bonic verb *enllestir*. I així fins a noranta-dues.

“No sé si és a la teva llista de les 300 localitzades, però els darrers mesos ens hem fet un fart de *donar escalf*, a presos polítics, al govern a l'exili...” “Ostres, aquesta no l'havia pensada, però està molt clar que ha de ser *suport*, hem de donar *suport*, res d'*escalf*. Veus, tothom trobaria les seves si es posés a buscar. Han de ser paraules correctes i acceptades al diccionari i sense marques dialectals, normalment són aquestes les que fan la contaminació.”

Com en tot bon llibre que parli de llengua, hi ha excepcions a la norma que el mateix Gomà ha imposat. “Hi ha dues excepcions no acceptades. Una, com a paraula contaminant, que és *enfermetat* i que a mi em fa posar malalt, i l'altra és la paraula *lot*, que és com hem dit tota la vida de la *llanterna* i que en canvi no s'ha acceptat.”

Sigui com sigui, Gomà ens proposa noranta-dues possibilitats per poder parlar un català més normal, més acostat al que havíem fet sempre. Això, és clar, si sou parlants del barceloní; si no és el cas, ja podeu buscar quina és la plaga que us afecta a vosaltres.

Control de plagues. 92 paraules catalanes per fumigar

Enric Gomà

Barcelona: Pòrtic, 2018

240 pàgines

15,90 euros

Vegeu també [“Cal donar vigor a les paraules naturals”](#), de Magí Camps (*La Vanguardia*, 12/02/2018), [Enric Gomà a l'atac](#), de Joan Safont (*El Nacional*, 31/01/2018) i [El mètode Rodoreda](#), de Josep M. Fonalleras (*El Punt Avui*, 23/02/2018).

6 Deu llibres (i alguna sorpresa) per a saber qui era Pompeu Fabra

Jordi Badia i Pujol

VilaWeb, 20/02/2018

<https://www.vilaweb.cat/noticies/deu-llibres-i-alguna-sorpresa-per-a-saber-qui-era-pompeu-fabra/>

“La gent parlava el català, però no el sabia escriure. Faltava el gramàtic.” Aquestes paraules tan simples –i tan precises– del filòleg Narcís Garolera són una guia per a entendre la importància de l'obra de Pompeu Fabra, un home que va connectar amb el poble, amb totes les capes del poble, perquè hi havia la necessitat social d'endreçar, codificar i dignificar aquella llengua mil·lenària que parlava tothom.

Diem “Pompeu Fabra” i tots pensem en un diccionari gruixut i vermell, o bé en una gramàtica –que ara, justament, fa cent anys. Però què en sabem, de la vida del Mestre? I de l'obra, què en podem dir més enllà

d'aquests dos volums? L'any 2005 es van començar a publicar les *Obres completes* de Fabra. El novè i darrer volum va sortir vuit anys més tard, el 2013. L'obra, que fou una iniciativa de l'Institut d'Estudis Catalans, va ser dirigida per Jordi Mir i Joan Solà, amb la col·laboració de desenes de filòlegs. Aquesta publicació va revelar a molta gent –també a molts professionals de la llengua– la immensitat de l'obra fabriana i, consegüentment, va reforçar la idea que hom ja tenia de la seva capacitat intel·lectual. Però, ultra això, aquestes *Obres completes* van contribuir a humanitzar el personatge. I el van humanitzar no tan sols per les indicacions biogràfiques que esquitxen els estudis introductoris, sinó perquè un cop d'ull ràpid als índexs d'aquests nou volums permet d'adonar-se que Fabra fou molt més que un gramàtic.

La tria següent és subjectiva i incompleta, com totes. Però, si més no, és un intent de transmetre aquesta idea polièdrica de Pompeu Fabra. Hi descobrireu l'obra d'un científic apassionat per la llengua, però també un home d'idees polí-

tiques fermes, un divulgador excel·lent i, sobretot, un apassionat de la ciència, de la llengua i, en definitiva, de la seva nació. La tria inclou dos llibres gratuïts (que són a la xarxa) i l'enregistrament d'un text important dins el seu corpus teòric.

1. *Pompeu Fabra. Biografia essencial*, d'Artur Bladé i Desumvila (Pòrtic, 1969)

De Pompeu Fabra, se n'han escrit més de vint biografies íntegres. Són remarcables, per exemple, les de Domènec Guansé i les de Josep Miracle. Però la gran virtut d'aquesta és la brevetat. La vida de Fabra hi és sintetitzada en poc més de cent vint pàgines. Bladé, escriptor, professor i periodista autodidacte amb grans inquietuds culturals, va escriure aquesta obra a partir de converses directes amb Fabra, completades amb lectures de més llibres i articles. Tot i el caràcter laudatori de l'obra, és prou útil per a fer-se una idea de l'ambient en què va néixer Fabra, de l'evolució fins a la seva consagració com a filòleg i, finalment, l'exili i la mort.

2. *Teoria de la llengua literària segons Fabra*, de Xavier Lamuela i Josep Murgades (Quaderns Crema, 1984)

Heus ací un llibre rigorós per a entendre la importància de Pompeu Fabra com a teòric de la llengua catalana. Les explicacions dels autors serveixen per a fonamentar les bases de la reforma fabriana, per a estudiar la influència (i l'oportunitat) del moment històric en què va acomplir la seva tasca i per a caracteritzar molt detalladament un dels fets que el van preocupar més intensament: la interferència lingüística, especialment del castellà. Hi ha tres apèndixs que contenen una munió de texts, cartes i documents corresponents al procés de normativització. Josep Murgades és catedràtic de la UB, traductor i un dels fundadors de la revista *Els Marges*. Xavier Lamuela és catedràtic de la UdG, romanista estudis de l'occità i del friülà.

3. *El llenguatge de les ciències i Pompeu Fabra*, d'Oriol Casassas (Fundació UCE, 2008)

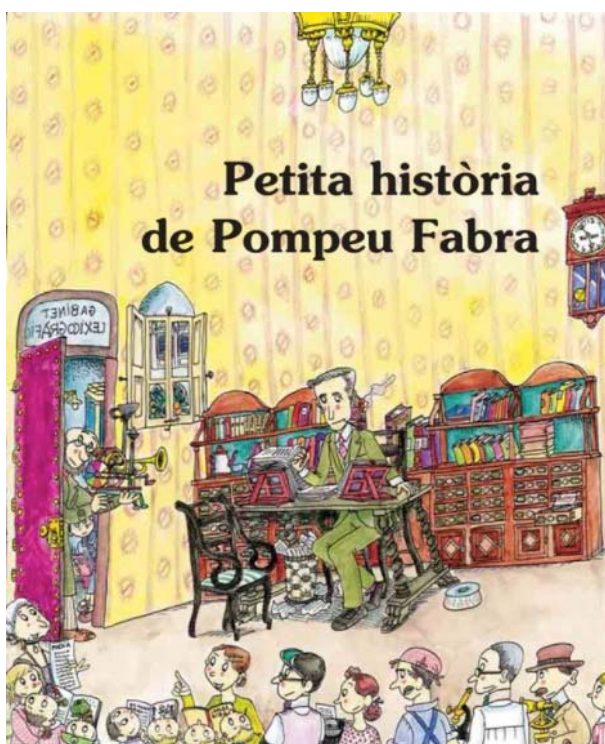
Aquest petit volum (només té quaranta-set pàgines) és un text totalment revelador. El principal atractiu del llibre és descobrir com Fabra –enginyer químic, que dedicà a aquesta activitat els primers anys de vida professional– s'encara a la tasca normativitzadora en l'àmbit tècnic i científic. L'objectiu de la feina de Pompeu Fabra en aquest àmbit és respondre a dues necessitats: la d'un llenguatge tan precís i concís com sigui possible i la de la incorporació de mots nous que satisfacin els avenços tecnològics i científics. El pediatre Oriol Casassas, autor d'uns quants volums sobre medicina, fou membre de l'Institut d'Estudis Catalans i dirigí el [*Diccionari Enciclopèdic de Medicina*](#) (GEC).

4. **Pompeu Fabra, l'autoritat admirada pel valencianisme, de Vicent Pitarch (Fundació Carles Salvador)**

Un bon llibre per a desmentir tòpics, sobretot veient com ha actuat aquests darrers decennis la dreta anomenada 'valencianista'. L'autoritat científica i moral de què gaudia Fabra influí sens dubte els valencianistes de pre-guerra. Aquest estudi ofereix una antologia breu de documents i testimonis que proven aquesta connexió i que ens persuadeix que l'obra i la figura de Fabra exerciren tal influència sobre el valencianisme que en condicionaren la configuració. S'hi destaca el text titulat "La llengua dels escriptors valencians i balears", del 1918 (escolteu-lo [ací](#), amb la veu de Fabra). El filòleg i sociolingüista Vicent Pitarch –membre del IEC– ha publicat una bona colla de llibres sobre la llengua al País Valencià.

5. **Petita història de Pompeu Fabra, d'Albert Jané i Pilarín Bayés (Mediterrània, 2010)**

Sembla que enguany, amb motiu de l'Any Pompeu Fabra, es reeditarà aquesta història que aproxima als infants la vida i la trajectòria de l'home que va fixar i modernitzar la normativa de la llengua catalana per convertir-la en una gran eina al servei de la nació sencera. El text d'Albert Jané –un dels més grans divulgadors de la gramàtica, director durant molts anys de la revista Cavall Fort–, va acompanyat de les il·lustracions acolorides de Pilarín Bayés, amb un estil inconfusible.

6. **Converses filològiques (internet)**

Entre el 1919 i el 1928, Pompeu Fabra va publicar uns articles breus sobre llengua al diari *La Publicitat*. La intenció d'aquests articles era, sobretot, divulgar la normativa que s'havia començat a forjar, però anava molt més enllà, car s'hi reflectien els pensaments, convenciments, dubtes i polèmiques que condicionaven la tasca normativitzadora empresa pel Mestre. Per una altra banda, així com l'estil de les obres acadèmiques és plenament objectiu i sobri, en les *Converses* s'hi pot veure un estil més subjectiu, compromès, que connecta plenament amb el lector. En total, l'edició de referència (*Obres completes*, vol. 7, IEC, 2011) conté 915 texts, perquè s'hi han afegit articles previs i posteriors a les *Converses* estrictes. La selecció dels articles ha anat a cura del doctor Joa-

quim Rafel, director del projecte del *Diccionari del català contemporani*, del [*Corpus Textual Informatitzat de la Llengua Catalana*](#) i de les Oficines Lexicogràfiques del IEC. El volum, enriquit amb l'aportació de Josep Murgades, es pot llegir i descarregar gratuïtament [ací](#).

7. *Fabra abans de Fabra (correspondència amb J. Casas Carbó)*, de Lluís Marquet (Eumo-UdG, 2002)

L'epistolari complet de Pompeu Fabra inclòs en les *Obres completes* (volum 8) és format per 492 cartes, que ocupen gairebé 700 pàgines. Però s'han publicat també diversos llibres de correspondència fabriana. Un de molt interessant és el que aplega les cartes entre Fabra i Coromines, per exemple. Tanmateix, l'aplec *Fabra abans de Fabra*, a càrrec de Lluís Marquet, té algunes virtuts que el fan atractiu. Joaquim Casas Carbó va tenir cura de la publicació de dos llibres importants de la primera època de Fabra: *Qüestions de gramàtica catalana* (1911) i *Gramàtica de la llengua catalana* (1912). Fabra, catedràtic de l'Escola d'Enginyers de Bilbao, li escrivia des d'aquella ciutat, de manera que les cartes són farcides d'indicacions, rectificacions i consideracions d'impressió que Casas intentava seguir al peu de la lletra. El to directe d'aquests texts, escrits sense embuts, ens ajuda a veure un Fabra més humà, de vegades afable i enèrgic, de vegades preocupat i fins i tot malcarat. Lluís Marquet, gran estudiós de l'obra de Fabra i del vocabulari científic i tècnic del català, va transcriure totes les cartes a partir dels originals conservats a l'Ateneu Barcelonès.

8. *Les principals faltes de gramàtica* (Editorial Barcino, 1937)

El compromís de Pompeu Fabra amb la divulgació de la normativa el va dur a elaborar material didàctic perquè els catalans poguessin aprendre-la bo i practicant. N'és un exemple paradigmàtic la col·lecció d'opuscles de l'Editorial Barcino, que contenen unes brevíssimes explicacions acompanyades d'exercicis per a practicar i consolidar la teoria. En total, són una quinzena de volums (cursos pràctics i llibres d'exercicis de 40 a 100 pàgines cadascun), elaborats o supervisats per Fabra. La resta d'autors són Jeroni Marvà (pseudònim dels pedagogs Artur Martorell i Emili Vallès) i Bernat Montsià (pseudònim de Cèsar August Jordana). El llibret de què parlem, tot i ésser editat l'any 1937, no us costarà gens de trobar.

9. *Curs de llengua catalana per correspondència* (*Obres completes*, vol. 8, IEC, 2011)

Aquesta obra –només consultable dins les *Obres completes*– és singular des de molts punts de vista, però potser sobretot per la manera com fou rescatada. Jordi Mir, un dels curadors de les *Obres completes* de Fabra, explica les vicissi-

tuds que van passar abans de poder-ne aplegar el material íntegre a Perpinyà, concretament a l'Arxiu del Departament dels Pirineus Orientals. Fabra es va encarregar de la direcció tècnica del curs, és a dir, la preparació de les lliçons i els exercicis, la tria dels texts, els exàmens i el control general. Aquest curs, adreçat als exiliats que volien aprendre català, fou un encàrrec del Servei de Cultura Catalana de la Generalitat de Catalunya i es va dur a terme l'any 1948. El curs tenia tres nivells: el de professors, el del públic general i el dels alumnes que sabien francès (que no van rebre la gramàtica en català, sinó la *Grammaire catalane* de 1941). El material fou tramès en lliuraments successius a 247 inscrits de tot el món. En el primer lliurament, s'hi adjuntava la *Gramàtica catalana* de 1946, elaborada expressament. Els encarregats de mantenir contacte amb els inscrits i corregir-ne els exercicis eren Josep Maria Corredor, Ferran Rahola i Enric Roig. Un fet especial va marcar l'aventura d'aquest curs: Fabra va morir quan encara no s'havia acabat la tramesa, per Nadal del 1948. Però el curs no es va pas interrompre, perquè se'n van fer càrrec els seus ajudants.

10. Traducció d'*Espectres*, d'Ibsen (1893), conjuntament amb Joaquim Casas-Carbó

Fabra va traduir tres obres de teatre (potser alguna altra, però no és segur). No era pas un gran entusiasta de la dramaturgia i sembla que va fer aquestes traduccions més aviat com un exercici lingüístic. Per contextualitzar aquestes traduccions s'ha de tenir en compte el moment en què es van fer. A la darrera

dècada del segle XIX, la revista *L'Avenç* havia començat la campanya per la reforma lingüística, molt polèmica, que va suscitar el rebuig de la revista *Lo Teatro Catalá* (arran, justament, de la defensa del mot 'teatre'). A la redacció de la revista Jaume Massó i Torrents va cridar l'atenció sobre el *teatre de tesi* d'Ibsen, tan conegut a Europa. Fou així com Fabra i Joaquim Casas-Carbó, ajudats per les traduccions anglesa i francesa, es van atrevir a girar el text noruec –que no entenien prou bé– al català. Si voleu saber com van fer aquest exercici lingüístico-literari, podeu llegir *Espectres* [ací](#).

7 Diccionari en imatges de Fabra

Jaume Vidal

El Punt Avui, 10/02/2018

<http://www.elpuntavui.cat/cultura/article/19-cultura/1337580-diccionari-en-imatges-de-fabra.html?cca=1>

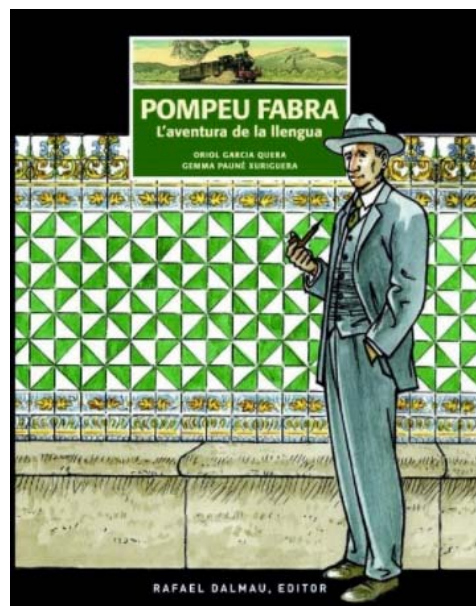
Pompeu Fabra. L'aventura de la llengua

Oriol Garcia Quera, Gemma Pauné Xuriguera

Barcelona: Rafael Dalmau, 2018

62 pàgines

13 euros

El dibuixant de còmic Oriol Garcia Quera (Barcelona, 1967) és un especialista en el còmic històric català. Però fins ara els seus personatges gairebé sempre empunyaven una espasa: Guifré el Pilós o Jaume I. I les seves obres tenien un rerefons èpic, com els àlbums *Corpus 1640: La revolta dels segadors* o *Barcelona 1714: l'onze de setembre*. A la seva darrera obra, *Pompeu Fabra. L'aventura de la llengua* (Rafael Dalmau Editor), que ha realitzat amb guió de Gemma Pauné Xuriguera (Barcelona, 1966), s'ha capbussat en el XIX i el XX, segles que fins ara eren inèdits en els seus còmics. “Es tracta d'una altra mena d'èpica. Pompeu Fabra va fer una feina molt transcendent, però de caire intel·lectual.”

Quera explica que aquesta obra li ha representat un gran esforç i que per imprimir gràficament la mateixa força que tenen els seus anteriors relats ha hagut de posar l'accent en els detalls dels interiors, en els edificis i en les escenes de carrer, que són tractades amb molta cura.

Dibuixant i guionista han hagut de fer una gran feina de síntesi. “De fet no es tracta d'una biografia que expliqui fil per randa tota la vida, sinó que ens hem centrat en tres moments: quan Fabra tenia vint-i-tants, quaranta-i-tants i seixanta-i-tants.”

El còmic mostra Pompeu Fabra com una persona que des de jove vol dedicar-se en cos i ànima a l'estudi de la llengua, però lluny de ser una rata de biblioteca se'l presenta com un home inquiet i motivat per moltes altres disciplines, com l'esport i l'excursionisme. “La nostra tria ha estat oferir la imatge de Pompeu Fabra com un home obert”, diu Pauné –filòloga de formació– sobre la seva primera experiència com a guionista.

Segons l'autora dels textos, *Pompeu Fabra. L'aventura del temps* no és un còmic convencional. “Jo el qualifico com a híbrid perquè, a més del relat de tres etapes de la seva vida que fem en vinyetes, relliguem aquests fets puntuals amb textos amb il·lustracions que completen tota la vida del filòleg.” Aquesta fórmula mixta permet dos nivells de lectura diferents. “Pots seguir el relat del còmic sense necessitat de llegir els textos intercalats”, explica Pauné, que durant quinze anys va treballar a l'Institut d'Estudis Catalans.

L'obra ofereix un relat que, independent de la seva temàtica, té consistència com a historieta, per la qual cosa s'han afegit alguns elements de ficció. Però, no obstant, té un important afegit didàctic. El llibre conté una cronologia amb les dates més significatives de la vida de Fabra i una extensa bibliografia sobre el tema. La publicació coincideix amb l'Any Fabra, en què se celebra el 150è aniversari del naixement de Pompeu Fabra i dels 100 anys de la publicació de la gramàtica catalana normativa.

Vegeu també informació del llibre de lectura fàcil [*Tant de gust de conèixer-lo, senyor Fabra*](#) (Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2018), de M. Carme Bernal i Carme Rubio Larramona

8 Terminàlia

Revista semestral de la Societat Catalana de Terminologia (IEC)

Sumari del núm. 16, desembre 2017

<http://revistes.iec.cat/index.php/Terminàlia/issue/view/9475/showToc>

ARTICLES

La (inter)relació entre la funció comunicativa dels neologismes i el procés de formació. Elisabet Llopart-Saumell

Metodología para la extracción e identificación de candidatos a términos en el ámbito de la bioquímica. Françoise Olmo Cazevielle, Coral López Mateo

Medicaments: noms comercials o de marca. Carles Riera

ENTREVISTA

TERMINÀLIA parla amb Josep Amat i Girbau, doctor en enginyeria i membre de l'Institut d'Estudis Catalans

DOSSIER: TERMINOLOGIA PER ALS INVENTS I LES PATENTS

Innovació i invenció terminològica. Anna Estany Frofitós

La llengua i les patents. Mireia Curell i Aguilà

Marques amb vida pròpia. Ròmul Brotons i Segarra

Processament automàtic de patents: un exercici de terminologia computacional.
Leo Wanner

ESPAI DE TROBADA

Crònica de la jornada Healthcom'17. Comunicació, llenguatge i salut. Jorge Mario Porras Garzón, Laia Vidal Sabanés

L'amazic al Marroc: una llengua en procés d'estandardització. Hassan Akioud

SEMBLANÇA: ESTEVE TERRADAS I ILLA (1883-1950)

Terradas, el llenguatge com a component de la tècnica i la ciència. Antoni Roca-Rosell

[Crida d'articles per als pròxims números de *Terminàlia*](#)

9 Enllaços

- ▶ [El Termcat difon més de tretze mil termes nous durant el 2017](#) (*Racó Català*, 01/02/2018)
- ▶ Vicent Boscà i Teresa Ciges, [Rubén Treznano: “El valencià és una de les bases del Govern del Botànic”](#) (*Saó*, 03/01/2018), entrevista al director general de Política Lingüística de la Generalitat Valenciana
- ▶ Magí Camps, [‘DUI’ i ‘Piolín’, les paraules del 2017](#) (*La Vanguardia*, 04/01/2018)
- ▶ Ignasi Muñoz, [El requisit lingüístic no s'aplicarà aquesta legislatura](#) (*Diari La Veu*, 27/01/2018)
- ▶ Jordi Nopca, [Un any per redibuixar Pompeu Fabra](#) (*Ara*, 25/01/2018)
- ▶ Narcís Iglesias (GELA), [Llengües de llegenda](#) (*VilaWeb*, 30/12/2017)
- ▶ Francesc Ginabreda, [Crestomatia d'ofenses infructuoses de la llengua catalana](#) (*Núvol*, 31/01/2018)